

שני משוררים מקוללים

יומן

בני ציפר, "הארץ"

16 במאי 2008

העיתון הקהירי "אל אהרם" מציין השבוע מלאות 25 שנה למותו של משורר מצרי דגול, אמל דונקול. דונקול, הנמנה לכל הדעות עם קטיגוריית המשוררים המקוללים, מת במחלת הסרטן והוא בן 43, מקץ שנים של חרם רשמי שהטילו שלטונות מצרים על שירתו, שנחשבה חתרנית בשעתה. אין פלא על כן ששירתו אינה ידועה כמעט מחוץ למצרים. דונקול, יליד מצרים העליונה שהתיישב בקהיר בימי בחרותו, היה תוצר אופייני של הדור המאוכזב שלאחר התבוסה המצרית במלחמת ששת הימים. בשיריו לא חדל להתריע על הבגידה של המנהיגות המצרית והממסד המצרי בעם, ועל הכסילות של ההמון המובל באף על ידי הממסד.

שיריו הפוליטיים הועתקו בשנות השישים במחתרת והועברו מיד ליד במחברות כתובות בכתב יד. בשנת 1974 קצר את תהילתו בקובץ שירי אהבה שיצא לאור בביירות ושמו "מות הירח". בעלת הטור ב"אל אהרם", מונה אניס, מספרת על ההתרגשות שאחזה בה כאשר צפתה לא מכבר, באתר הקליפים באינטרנט "יוטיוב", בדונקול קורא את שירו "מלותיו האחרונות של ספרטקוס": "יחי שטן, אלוהי הרוח, שאמר 'לאו' לאלה האומרים 'הן'. שהורה את האדם לשרות עם הלא-כלום". מעט לפני מותו כתב שיר פוליטי, שהופנה אל הנשיא אנואר סאדאת, ושמו "הכרזה חדשה על מלחמת באסוס". אין מצרי שלא שמע על השיר הזה או שאינו יודע על פה את טוריו הראשונים: "אל תעשה שלום בעד כל הזהב שיינתן לך. יש דברים שאינם ניתנים למכירה".

היוצרים המקוללים, הטורדים-מנוחה, מסוגו של דונקול אינם מתמעטים והולכים בעולם. מה שמתמעט הוא יכולתם להשמיע את דברם, שכן מה שקרוי "הגלובליזציה" מנפה אותם ומעבירה לידיעת הקהילה העולמית יוצרים של נופת צופים בעיקר, הנושאים בכנפי היונה הצחורות שלהם מסרים של שלום בניחוח מי ורדים בעת נסיעותיהם מארץ לארץ, מפסטיבל זה לפסטיבל אחר. את אלה אין שום מדינה מסרבת לייצא ואין שום מדינה מסרבת לארח. ואילו הנרגנים שביוצרים,

אומרי האמת לאמיתה, אומרי האמת של העם הפשוט, אין להם סיכוי במערכת הנימוסים העולמית הזאת. בלי להכריז עליהם חרמות ואיסורי פרסום רשמיים, אלה מהיוצרים שהממסדים, ומפיקי האירועים התרבותיים העולמיים, אינם חפץ ביקרם מפני שהם טרדנים ומשביתי שמחה מקצועיים, יושארו בבית בתורת עונש, עד שיתרצו ויהיו "ילדים טובים", או יינמקו באלמוניותם.

אמרתי בלבי: מי המשורר העברי שאפשר להקבילו אל דנקול זה? לפי דעתי, המועמד המוביל של רשימת המקוללים העברית בזמננו הוא רמי סערי, ממשתתפיו הקבועים של מוסף זה, שהפך את שירתו לכלי של הבעת מרירות, של הפיכת המרירות למבוע של שירה. בספרו האחרון, "טבעות השנים" (הקיבוץ המאוחד), הגיע לשילוב עילאי בין הצורה הצלולה והפשוטה של השיר, הנקרא כפזמון, לעתים על גבול הפלקאט, לבין האפלה הגדולה של המסר והאמירה. סערי תוקף את כל מה שהצמיחה הארץ הזאת בתחום המיאוס, הביאוס, השחיתות והציניות. העולם כולו נראה לו ככלא של אומללות גדולה.

קשה לדמות איך היה יכול יוצר כאותו דנקול, אילו התהלך עדיין בינינו, להשתלב, למשל, בפסטיבל הסופרים הבינלאומי שנפתח השבוע בירושלים. איך היה עובר את משוכת הבדיקות הביטחוניות, את שאלות המאבטחים. ואת חומות הקונפורמיזם של המארגנים והקהל. גם רמי סערי, שחי בשנים האחרונות כמין גולה באתונה ומעשיר משם את הספרות העברית בתרגומיו משפות רבות, הוא משורר שהודר מכאן, לאחר שהאוניברסיטה העברית בירושלים השליכה אותו מעל פניה. גם על כך כתב שירים. רבים אחרים, רבים מאוד, שהארץ מקיאה אותם מתוכה בדרכים שונות אינם יודעים לכתוב על כך כמוהו.

בשעה שנשא הנשיא שמעון פרס דברים בערב הפתיחה של פסטיבל הסופרים בירושלים נזכרתי בשיר מטריד נוסף, הקשור באופן לא בלתי ישיר אליו. זה שירו של המשורר הסורי ניזאר קבאני, שהחודש מציין העולם הערבי עשר שנים למותו. שנתיים לפני מותו, ב-1996, כתב שיר בעקבות הזעזוע שחש למראה ההפגזה הישראלית על כפר כנא בלבנון, שהביאה למותם של למעלה ממאה אזרחים לבנונים תמימים. זה היה בעת המבצע "ענבי זעם" בניהולו של שמעון פרס, אז ראש ממשלת ישראל. כתב קבאני: "פני כנא חיוורות כפניו של ישוע, ורוח ים של אפריל, ומטרות דם ודמעות. הם פלשו לכנא, דורכים על גופותינו הרמוסות..." יש שיאמרו אולי שהשיר גרוע

מבחינה ספרותית, אבל אם אין קוראים אותו בירושלים אין זה מהסיבות הספרותיות, אלא מפני
שעיר זו נהפכה זה מכבר לאתר אירועים ציורי העומד לשירות העולם הגלובלי.